

N:o 22.

Ank. till Riksd. Kansli den 22 April 1880, kl. 2 e. m.

Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 7, rörande väckt motion om åtgärder i anledning af olika tolkning af bestämmelserna i Kongl. Kammar-kollegii kungörelse den 1 Mars 1867 angående landgille och städja för vissa kyrkolägenheter i Skåne, Halland och Blekinge.

Uti en inom Andra Kammararen väckt och till Utskottet hänvisad motion (N:o 98) har Herr *Anders Persson* framhållit, huruledes genom Kongl. Kammar-kollegii kungörelse den 1 Mars 1867 blifvit — med upphäfvande af de föreskrifter, som dittills egde rum i fråga om skattläggning för bestämmandet af det årliga landgille och den städja vid åboombyte, som böra tillkomma kyrkorna inom Skåne, Halland och Blekinge för sådana dem tillhöriga jordlägenheter, hvaröfver de ej ega full dispositionsrätt, utan hvilka enligt åberopade kungörelser och resolutioner böra under prestgård eller annat vanligt hemman ständigt brukas — stadgadt, att vederbörande församling tillkommer bestämma beloppet af den afgift, som bör till kyrkan erläggas, och att, först om jordens innehafvare icke härmed åtnöjes, frågan skall öfverlemnas till afgörande af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och Biskopsembetet, i hvilkas beslut

ändring må hos Kongl. Kammar-kollegium sökas i mån af befogenhet. Denna Kongl. Kammar-kollegii kungörelse antyder emellertid motionären hafva, till förfång för kyrkornas eganderätt och till minskning i deras inkomst af ifrågavarande jordar, blifvit af vederbörande på sådant sätt tolkad, att kyrkostämman — det forum som utöfvar denna församlingens rätt att bestämma afgälden — skulle förklaras icke vara berättigad att mot jordinnehafvarens bestridande höja ett af dylika kyrkojordar utgående landgille, som förut blifvit i laga ordning bestämdt; och anföres såsom bevis på en sådan tolkning ett af Kongl. Kammar-kollegium, i tvist mellan kyrka och jordinnehafvare, under den 19 sistlidne September gifvet utslag. Framhållande det origtiga uti att på detta sätt en för länge sedan fastställd afgäld, hvilken icke i nämnvärd mån motsvarar jordarnes nu varande, ännu mindre deras ständigt tillväxande värde, skall för all framtid förklaras gällande, samt obilligheten af att de kyrkor, hvilka, till åtlydnad af äldre gällande författningar, dragit försorg om skattläggning af sina jordar, dermed skulle vara satta i sämre ställning gent emot besittningsrättens innehafvare, än de som försummat att vidtaga en dylik åtgärd, föreslår derföre motionären, att Riksdagen, för så vidt den icke anser ifrågavarande besittningsrätt kunna och böra helt och hållet upphävas — något som enligt motionärens mening bäst skulle vara egnadt att bringa enkelhet och reda i dessa förhållanden — åtminstone »ville i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes utfärda nådig förklaring derom, att bestämmelserna i åberopade Kongl. Kammar-kollegii kungörelse den 1 Mars 1867 angående landgille och städja för vissa kyrkolägenheter i Skåne, Halland och Blekinge må gälla utan afseende på huruvida sådana jordar och lägenheter undergått skattläggning eller icke».

De jordar och lägenheter, som motionären här afser, tillhöriga kyrkor inom de provinser, som en gång lydde under det danska väldet, kunna till sina rättsförhållanden, såväl hvad eganderätten som brukanderätten angår, följas genom flera århundraden tillbaka, under hvilken långa tid dessa rättsförhållanden upprepade gånger blifvit genom statshandlingar fastställda och bekräftade. Tillagda kyrkorna under Danmarks katolska tidevarf, dels i form af enskilda donationer, dels såsom ersättning för kyrkliga förrättningar, sannolikt ock i ett och annat enstaka fall genom köp, hafva dessa jordar redan från början lemnats till kyrkorna med fullständig och obestridlig eganderätt, innefattande icke blott den egentliga eganderätten, såsom af landgillet utvisas, utan äfven herrskapsrätten,

hvarom städjan bär vittne. Då de kyrkliga förhållandena genom reformationen i Danmark ombildas, tillförsäkras kyrkorna genom de recesser och riksdagsbeslut, som grundlägga och stadga denna nya ordning, samma fulla eganderätt.

Men lika gammal och lika obestridlig är äfven den brukningsrätt, som i fråga om dessa jordar tillkommer egarne af de hemman, från hvilka jordarne blifvit kyrkorna tillagda. Dessa lägenheters ringa egovidd, deras belägenhet på spridda håll, vanligen på långa afstånd från kyrkorna och ofta midt inuti de hemmans egoområde, från hvilka de bortgifvits, har uppenbarligen redan från början gjort till regel, att hemmansegaren såsom arrendator fortfor att mot afgäld bruka de tegar, hvilka han till kyrkan öfverlätit. Vid denna brukningsrätt bibehålles hemmansegaren uttryckligen i 1558 års recess; och då provinserna sedermera öfvergå till Sverige, finna vi såväl i 13 § af Kongl. förordningen af den 16 Oktober 1723 stadgad som ock i 53 § af Kongl. Maj:ts nådiga resolution af den ²⁸/₆ 1731 och i 79 § i Kongl. resolutionen af den ¹⁷/₉ 1756, begge de sistnämnda utgörande svar å allmogens underdåniga besvär, bekräftadt, att »den kyrkojord, som i forna tider från hemman kommen och gifven är till kyrkan och ännu innehafves och brukas under sådana hemman, njuter åbon efter gamla recesserna till godo; hvaremot han ock på lika sätt betalar städs mål och det vanliga landgillet derför till kyrkan, allt efter Vårt eller patroni bepröfvande eller förordnande».

Sist anförda uttryck leder tanken till frågan om sättet, hvarpå den afgäld, som brukaren i form af landgille och städja hade att till kyrkan erlägga, under olika tider blifvit bestämd. Under katolska tiden har pröfningen och bestämmandet af afgälden otvifvelaktigt tillkommit biskoparne, hvilka, hvar inom sitt stift, utöfvade herrskapsrätten öfver kyrkornas och klostrens jordegendom. Med biskopsmaktens indragning vid reformationens genomförande öfvergick denna biskopliga rätt till kronan, såvida den icke blifvit särskild patronus förbehållen, en ordning som bibehåller sig då landet öfvergår till svenska väldet, der konungen likaledes utöfvar den kyrkliga patronatsrätten öfver allt, der denna icke särskildt till annan patronus afståtts af kronan. Sedan genom olika förordningar under olika tider bestämts rörande formen för denna afgälds pröfning och bestämmande, stadgas slutligen, genom Kongl. Maj:ts nådiga bref af den ²⁶/₇ 1809 till Kongl. Kammar-kollegium — hvilket haft sig ålagdt att bestämma denna afgäld, men förklarar sig ofta »vara i saknad af den fullkomliga kännedom om beskaffenheten och de förmåner, hvarpå städjan

och räntan i förhållande till hemmanens och lägenhetens godhet rätteligen sig bör grunda, innan den till utgörande fastställes» — att »vid hvar och en särskild händelse, då kyrkohemman eller lägenheter blifva lediga och böra med nya brukare förses», undersökning må af vederbörande på stället förrättas samt derefter församlingen föreslå, Landhöfdinge- och Biskops-embetena afgifva yttrande öfver, samt Kammar-kollegium slutligen bestämma den städja och det landgille, som nye brukare böra betala, såvida icke arrendeauktion hålles. Denna ordning förblifver gällande till dess Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-kollegii kungörelse af den $\frac{1}{3}$ 1867 tillkännagifver, att Kongl. Maj:t i nådigt bref af den $\frac{8}{2}$ samma år, och med uttryckligt upphäfvande af ofvan anförda Kongl. bref den $\frac{26}{7}$ 1809, förordnat, att församlingen sjelf hädanefter har att i första hand bestämma den afgift, som för sådana jordar bör till kyrkan erläggas, att således öfverenskommelsen om den årliga afgälden framdeles bör direkt uppgöras mellan egare och brukare, och endast såvidt desse icke kunna komma öfverens, afgörandet öfverlemnas till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och Biskopsembetet, i hvilkas beslut, om parterna äfven dermed icke låta sig nöja, ändring må hos Kongl. Kammar-kollegium sökas.

Vid de kyrkojordar af hithörande art, hvilka brukas under prestgård, är brukningsrätten otvifvelaktigt af vida yngre datum än den brukningsrätt, som är fäst vid hemman hvarifrån sådan kyrkojord ursprungligen bortgifvits. Men sedan förut åberopade Kongl. förordningen af den $\frac{16}{10}$ 1723 »angående den uppbörd, som presterskapet i Skåne hafva af sina åhörare att undfå, samt de dem eljest tillståndiga rättigheter och förmåner», stadgat, att »kyrkoherdar, som ringa åkerjord kunna hafva till deras prestgårdar, förunnas till understöd kyrkans enskilda jord, såvida presten sjelf med egen afvel den kan bruka; dock emot billig fästa och det årliga landgillet deraf till kyrkan, hvilket allt Vi eller patronus hafva att pröfva och förordna som skäligt synes», har vid afgäldens bestämmande för under prestgård brukade kyrkojordar förfarits på enahanda sätt som vid öfriga.

Af hvad Utskottet sålunda anfört torde framgå, att, om å ena sidan kyrkornas rätt till dessa jordar icke blott innefattar rätten till en viss fix ränta, utan är full eganderätt, således medförande rätt till *sådan* ersättning för nyttjanderättens öfverlåtelse, som vid hvarje ombyte af brukare kan pröfvas lämplig och billig, så är ock, å andra sidan, omförmälda brukningsrätt hvilande på århundrandens häfd samt genom Kongl. resolutioner upprepade gånger bekräftad och befast. Någon sådan frågans

lösning som den, hvilken motionären i främsta rummet förordar, att nemligen ifrågavarande bruknings- eller besittningsrätt helt enkelt skulle upphävas, kan Utskottet sålunda för sin del ingalunda tillstyrka Riksdagen att söka utverka. Men äfven motionärens senare alternativ, hvori föreslås en Riksdagens underdåniga skrifvelse med anhållan hos Kongl. Maj:t om nådig förklaring öfver ofta åberopade Kongl. Kammar-kollegii kungörelse af $\frac{1}{3}$ 1867, anser sig Utskottet, om än biträdande den uppfattning som för motionen legat till grund, för närvarande förhindradt att förorda. Då nemligen, så vidt Utskottet kunnat utröna, frågan om rätta tolkningen af denna kungörelse ännu icke dragits under Kongl. Maj:ts pröfning, utom i det enda af motionären åberopade fallet (rörande en Mörarps kyrka tillhörig, under hemmanet n:o 4 Lydestad brukad jord), i hvilken tvist mellan kyrkojordens egare och brukare Kongl. Kammar-kollegium visserligen meddelat beslut, men Kongl. Maj:ts utslag emellertid ännu icke fallit, så synes hvarje begäran om någon särskild, i viss rigtning gående förklaring ännu åtminstone sakna befogad anledning. Utskottet tillåter sig därför hemställa,

att ifrågavarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 22 April 1880.

På Utskottets vägnar:

VICTOR EKENMAN.